

Владимир Ђаковић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Докторске студије из филологије

ВРЕДАН ДОПРИНОС КОНТАКТНОЈ И КОНТРАСТИВНОЈ ЛИНГВИСТИЦИ

(Твртко Прћић, *Српски са енглеским: Основе контактно-контрастивне лингвистике*, Нови Сад, Филозофски факултет, 2023, 324 стр.)

Монографија *Српски са енглеским: Основе контактно-контрастивне лингвистике* аутора Твртка Прћића објављена је 2023. године у електронској форми у издању Филозофског факултета у Новом Саду. У њеном предговору се наглашава посвећеност проучавању различитих манифестација енглеско-српских међујезичких контаката. Аутор истиче да се ова тематика анализира из два кључна угла: теоријско-методолошког и практичног, односно примењеног. Такође, Прћић истиче сличност између наслова ове монографије и једне од својих ранијих монографија, *Енглески у српском*, први пут издате 2005. године. У вези с тим наводи да та сличност није случајна, већ указује на истраживачки континуитет. У првој књизи, нагласак је стављен на анализу утицаја енглеског језика који доминира у српском језичком простору. Овог пута, пажња је усмерена на српски језик под утицајем енглеског језика.

Поред предговора (13–17), монографија садржи и десет поглавља, при чему су прва четири написана на енглеском језику, а осталих шест на српском: *Descriptivism or prescriptivism in teaching language* (19–28), *Linguistic reasons for the global spread of English* (29–38), *English as the nativized foreign language (ENFL)* (39–46), *Impact of ENFL on the system and use of Serbian* (47–62), *Обједињена контактно-контрастивна лингвистика* (63–85), *Осавремењени њрисџуј лексичком њојајмљивању* (86–139), *Енглеско-српска контактнојезичка комјешенција* (140–167), *Анџицизми као српско-енглески њарови* (168–193), *Српски речник новијих анџицизама (СРНА): њојлед избџица* (194–258) и *Какав нам њравојис српскоја језика данас џреба* (259–282). Поред овога, присутне су библиографске напомене (283–285) и списак литературе (286–322).

У уводном делу првог поглавља, аутор представља два основна приступа у настави језика: дескриптивни, који се фокусира на опис је-

1 vdjakovic233@gmail.com

јичког система, и прескриптивни, који даје препоруке о његовој употреби. Дефинишуће особине ових приступа у контексту учења језика су детаљније објашњене у првом потпоглављу. Овај део монографије износи три главна својства дескриптивног приступа: објективност, синхроничност и специфичност. Поред тога, аутор истиче потребу за обновом и дестигматизацијом прескриптивног приступа, посебно када је реч о учењу страних језика. Даље, Прћић предлаже нови прескриптивни приступ, који се темељи на достигнућима модерне теоријске и примењене лингвистике, називајући га „модернизованим прескриптивизмом”. У наставку наводи како би овај приступ требало да буде фокусиран на реализацију језичког система, тачније, на прихватљивост језичких реализација у складу са нормама стандардног језика, а потом набраја области у настави језика на које би овај приступ био примењив. Након тога, аутор тврди да се, у складу са теоријским основама модернизованог прескриптивизма, препоруке о употреби језика могу пружити на два начина. Први начин су саветодавне изјаве (енгл. advisory statements), које пружају једнако прихватљиве препоруке, а други упозоравајуће изјаве (енгл. cautionary statements), које пружају препоруке које нису једнако прихватљиве. Уводни део монографије Прћић завршава корисним методичким препорукама. Аутор се залаже за интегрисани приступ у настави језика, који комбинује описе језичког система (дескриптивизам) са препорукама о адекватној употреби тог система (модернизовани прескриптивизам). На тај начин студентима би се пружила могућност успешнијег разумевања и усвајања језика.

Друго поглавље Прћић започиње разматрањем разлога глобалне распрострањености енглеског језика. Након кратког осврта на нелингвистичке, фокус ставља на лингвистичке разлоге и сврстава их у две групе које у наставку описује. Прву групу чине разлози који произлазе из самог система енглеског језика. Аутор ту наводи лексичку сажетост, функционалну прилагодљивост и граматичку једноставност. Другу групу чине разлози који произлазе из употребе енглеског језичког система, коју аутор дели на примарну и секундарну. Примарна употреба се односи на свакодневно коришћење језичког система у складу са граматичким правилима, док секундарна употреба подразумева експлоатисање лексичких механизма ради стварања нових речи, као и нових значења постојећих речи. У наставку поглавља, илустроване су раније поменуте системске одлике енглеског језика на примеру речи „weblog” и многобројних нових речи које произлазе из ње. Друго поглавље монографије, иако само по себи целовито, само је зачетак истраживања феномена распрострањености енглеског језика, па аутор и сам кроз закључак износи потребу о даљим изучавањима овог проблема.

На почетку трећег поглавља Прћић наводи одлике прототипског страног језика, а потом истиче три својства енглеског језика, која га издвајају од других таквих страних језика: 1) аудио-визуелна доступност која се односи на глобалну присутност енглеског језика захваљујући

медијима, 2) двоструко усвајање, односно чињеница да се енглески језик усваја прво ванинституционално, а потом кроз образовање, 3) језичка суплементарност која подразумева да се енглески језик користи за попуњавање лексичких празнина. Даље се набраја неколико језичких феномена који произлазе из поменутих својстава: диглосија, хибридикација језика, пасивно познавање језика и мотивација за учењем језика. Најзначајнија препорука коју Прћић у поглављу наводи тиче се нове терминологије. Нови термин који предлаже „енглески као одомаћени страни језик” подразумевао би да се енглески брзо интегрише у матерње језике и културе широм света, те би овај термин био адекватнији од тренутног „енглески као страни језик”.

Три новонастала својства енглеског језика поменута у претходном поглављу Прћић сумира на почетку четвртог поглавља, након чега истиче глобалне и локалне последице енглеског као одомаћеног страног језика. За ову анализу аутор користи богату језичку грађу: податке из два корпуса англицизама, научне радове студената, као и сопствено вишедеценијско истраживање свакодневне употребе српског језика. У наставку поглавља анализиран је утицај енглеског као одомаћеног страног језика на српско говорно подручје. Аутор се фокусира на два кључна аспекта његове манифестације: англицизацију, односно прекомерну употребу енглеских речи у свим регистрима, као и у именима и слоганима свих врста, и хибридикацију српског језика, чији је резултат настанак социолекта који све више одступа од норми српског, усклађујући се са нормама енглеског језика. Прћић дефинише и главне актере англицизације и хибридикације, где као кључне препознаје лоше преводиоце. Још једном, за крај поглавља аутор истиче потребу за изменом наставног програма, са посебним фокусом на стицање компетенција у области контактне лингвистике.

Циљ наредног, петог поглавља, судећи по речима аутора, јесте постављање темеља контактано-контрастивне лингвистике. Прћић најпре истиче како је могуће разликовати два комплекса мотива који су омогућили обједињавање контрастивне и контактне лингвистике. То су ванјезички и језички комплекс мотива, чије карактеристике у наставку описује. Аутор затим дефинише контрастивну, контактну и контактано-контрастивну лингвистику, наводећи њихове основне одлике. Следећи део поглавља садржи теоријско-методолошке поставке контактано-контрастивног истраживања. Наиме, Прћић анализира расположиве нивое језичке анализе, домене истраживања, као и поступке и приступе. У остатку поглавља, обрађује и практичне примене обједињене контактано-контрастивне лингвистике, фокусирајући се на анализу међуодноса између форме и садржине у српском језику под утицајем енглеског. Приказујући четири типа међуодноса: нова форма и нова садржина, нова форма и постојећа садржина, постојећа форма и нова садржина, постојећа форма и постојећа садржина, аутор илуструје ове односе кроз три тематска домена: контактни, контактано-контрастивни и кон-

трастивни. Поглавље закључује рекапитулацијом четири расположива типа међуодноса форме и садржине. Најважнији елемент овог поглавља чини Прћићево упознавање читаоца са најновијим истраживањима из области контактано-контрастивне лингвистике.

Шесто поглавље Прћић отвара дискусијом о лексичком позајмљивању и постојећој литератури из те области, након чега истиче да циљ овог поглавља јесте да понуди разрађене и образложене допуне које ће чинити основе осавремењеног приступа енглеско-српском лексичком позајмљивању. Аутор разматра промене и новине које су довеле до потребе за осавремењавањем постојеће теорије позајмљивања и износи их у оквиру пет група. Прва се тиче статуса енглеског језика у свету данас, друга статуса српског језика у свету данас, трећа утицаја енглеског језика на српски, четврта саме лингвистике и нових лингвистичких дисциплина, а пета језичког материјала и текстова на српском језику. У следећем одељку, који се бави кључним компонентама осавремењеног приступа, стављен је фокус на два комплементарна аспекта: језичке јединице као непосредан предмет истраживања и скуп правила и принципа који одређују употребу тих јединица. Прћић даље наводи три теоријско методолошке поставке осавремењеног приступа: утемељеност на обједињеној контактано-контрастивној лингвистици, прагматичко-диференцијална перспектива и дескриптивизам допуњен модернизованим прескриптивизмом. Наредни одељак поглавља дефинише главни циљ осавремењеног приступа енглеско-српском лексичком позајмљивању који, између осталог, подразумева развијање целовитог модела за формалну и садржинску адаптацију речи из енглеског језика у српском полазећи од теоријско-методолошких основа класичне теорије Рудолфа Филиповића (1986). Прћић образлаже и илуструје принципе осавремењеног приступа лексичком позајмљивању. Овај приступ обухвата пет нивоа адаптације: фонолошки, морфолошки, графолошки, семантички и стилистички. Аутор обрађује све нивое у наставку, делећи обраду сваког од њих на четири тематске целине: теоријско-методолошко одређење, примарна адаптација, секундарна адаптација и разлике у односу на Филиповићеву теорију из 1986. године. Након тога, анализиране су и разлике између теоријских модела адаптације и свакодневне језичке праксе. Нарочито је истакнуто да фонолошки, морфолошки и графолошки идентитети англицизама често одступају од теоријских модела због разноликости и спонтаности у свакодневном језичком изражавању. На крају поглавља, Прћић прилаже врло корисну табелу која садржи упоредни преглед термина који се односе на основне поступке пет описаних нивоа адаптације.

У следећем, седмом поглављу, Прћић најпре дефинише термин „енглеско-српска контактанојезичка компетенција”, наводећи да се он односи на недостајућа знања појединаца који уче енглески језик, која би им омогућила одговарајућу употребу речи и имена из енглеског језика у српском. Аутор затим истиче да енглески језик у овом случају

носи статус „одомаћеног страног језика” и испољава три претходно дефинисана својства: лаку аудио-визуелну доступност, двојно усвајање и функцију допунског језика у српском. Прћић изражава потребу за лингвистички заснованом стратегијом за ваљано коришћење елемената из енглеског језика у српском и сличним неенглеским језицима, која би уједно била нова поддисциплина примењене лингвистике и била би названа „контактном језичком културом”. У наставку поглавља, пружена су и додатна објашњења енглеско-српске контактнोजезичке компетенције из три међуповезана угла: из угла свакодневне језичке праксе, из угла теорије са методологијом и из угла будуће наставне праксе. Аутор своје излагање не завршава само теоријским претпоставкама, већ даје и практичне предлоге. Наиме, поглавље затвара навођењем предуслова за успешну примену предложених идеја, укључујући постављање језичких норми, разрађивање и њихову обраду на сваком нивоу, израду одговарајућих приручника и осмишљавање наставних метода и материјала.

Осмо поглавље отпочиње дефинисањем и илустровањем појаве лажних парова, као и разматрањем потенцијалних и стварних проблема до којих они доводе. Аутор у овом делу наводи релевантну литературу из ове области, укључујући дела чији је садржај примењив на велики број језика, као и дела која истражују српско-енглеске и енглеско-српске лажне парове. Прћић у наставку дефинише три основна термина: англицизам, лажни пар и англицизам као лажни пар. Након тога, аутор ближе одређује појам англицизма као српско-енглеског лажног пара и разматра предуслове за лексичку упоредивост реплике (одомаћеног англицизма) и енглеског модела (изворне енглеске речи). У наставку поглавља, Прћић истиче шест типова кореспондентности између писаних облика српске реплике и њихових енглеских модела, као и шест типова садржинске кореспондентности. Аутор затим спроводи поређење формалних и садржинских аспеката са циљем да истражи начине изражавања њихове формално-садржинске кореспондентности и да формулише дефиницију термина „лажни пар”. Поглавље завршава кратком дискусијом о практичним примењенолингвистичким импликацијама претходно обрађених тема.

Прћић наредно поглавље, девето, започиње разматрањем *Речника новијих анилицизама*, први пут објављеног 2001. године, пружајући увид у његов развој и значај, и *Српског речника новијих анилицизама*, његовог новог, проширеног, издања, објављеног 2021. године. Аутор представља упоредни приказ два дела, пружајући информације о њиховој форми, садржини и припреми, после чега наводи шест циљева *Српског речника новијих анилицизама*: комуникативни циљ, дескриптивни циљ, прескриптивни циљ, металексички циљ, лексикографски циљ и образовни и социолингвистички циљ. Прћић такође дефинише научну спецификацију речника, коју чине теоријски, методолошки и практични аспекти његове припреме и израде, након чега наводи информације које се тичу организације корпуса, где износи податке о броју параграфских

јединица текста, тематским областима и структури. Аутор даље описује укупну структуру речника тако што описује сваку од четири структурне компоненте: макроструктуру, микроструктуру, медиоструктуру и спољне сегменте. Прћић цео следећи одељак посвећује представљању организације микроструктуре, коју сматра окосницом сваког речника. У остатку поглавља разматра реализацију садржаја речника, чији је циљ ефикасна обрада података и упошљавање људских ресурса, реализацију форме речника, чији је циљ ефективни приказ свих понуђених података, и реализацију готовог производа, чији је циљ лака и једноставна доступност речника. Поглавље завршава дискусијом о перспективама речника.

Последње, десето, поглавље монографије, чија је тема правопис српског језика, аутор започиње разматрањем трију, по његовом мишљењу, значајних карактеристика свеопштег стања света. Ту наводи и објашњава своје становиште да је данашњи свет „онлајнизован“, „површан“ и „полуписмен“. Уз то, Прћић даје конкретне и врло корисне савете за искорењивање полуписмености, наглашавајући да се мора хитно реаговати и систематски поступати. Као општи узрок полуписмености истиче мањак кључних информација, где издваја четири врсте кључних информација које у наставку описује: искористиве, које се очекују од образовног система, ауторитативне, које се очекују од језичких приручника и образовног система, једнозначне, које се очекују од језичких и лингвистичких стручњака, језичких приручника и образовног система и објективне, које проистичу из претходних информација и односе се на свест појединца о сопственој писмености. Веома је значајна Прћићева идеја о некој врсти националне кампање којом би се подигла свест о важности познавања правописа и довело до „оправописмењивања“ становништва. Оно што наводи као кључно јесте да језички приручници буду функционално профилисани како би одговарали очекивањима и језичким компетенцијама различитих група корисника и наводи два основна функционална профила: професионални и ванпрофесионални. Највреднији део поглавља налазимо у предлогу за израду *Практичної ȳравојиса срѣскоїа језика* којим би били задовољени сви релевантни аспекти постојеће, као и прижељкиване правописне праксе.

На основу приказа монографије *Срѣски са енѣлеским: Основе конѣакѣно-конѣрастивне линѣвистѣке* аутора Твртка Прћића, можемо закључити да ово дело даје значајан допринос проучавању енглеско-српских међујезичких контаката. Прћићева истраживања пружају увид у више релевантних области, као што су контактано-контрастивна лингвистика, лексичко позајмљивање и контактанојезичка компетенција. Монографија се истиче и по структури. Најпре се, кроз четири уводна поглавља, успоставља основ за излагања која следе у наредна три поглавља, као и за њихову примену у завршним поглављима. Оваква структура обезбеђује логичан ток и систематичан приступ теми, олакшавајући читаоцу разумевање и усвајање садржаја који се разматра.

Такође, теме из области контактнo-контрастивне лингвистике, посебно у контексту енглеско-српског лексичког позајмљивања, представљају актуелно истраживачко поље. Иако проблематика свеприсутности енглеског језика није нова сфера истраживачких интересовања, на ово питање и даље није до краја одговорено. Прћићева монографија се истиче по подробном истраживању поменутог феномена, јер анализира не само прилагодљивост англицизама, већ и њихов утицај на српске језичке структуре и културну динамику. Осим тога, аутор је вешто искористио илустрације као и табеларно приказивање података како би комплексне језичке процесе представио на приступачан начин. На тај начин остварен је допринос ефикаснијем преносу информација, што монографију чини приступачнијом, па је читаоцима омогућено јасније сагледавање лингвистичких феномена и боље разумевање суштинских концепата. Вредност ове монографије не налазимо само у теоријском образложењу лингвистичких питања, већ и у драгоценим методичким препорукама. Студија оставља снажан утисак захваљујући својој систематској устројености, аналитичкој ширини и јасноћи излагања. С обзиром на све поменуте карактеристике, монографија Твртка Прћића у великој мери доприноси разумевању проблема и проширивању знања из области контактнo-контрастивне лингвистике и подстиче на даља истраживања у овом пољу.

Примљен 18. марта 2024.

Прихваћен за штампу априла 2024.